

**SUR'DA İLAN EDİLEN SOKAĞA ÇIKMA YASAKLARI VE
YAŞANAN SÜRECİN KADINLAR VE ÇOCUKLAR
ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE İLİŞKİN GÖZLEM VE TESPİT
RAPORU**

Ağustos 2016

www.gabb.gov.tr
kadin@gabb.gov.tr
info@gabb.gov.tr

İçindekiler

1.BÖLÜM	3
1.1. Giriş	3
1.2. Amaç	4
1.3. Kapsam ve Yöntem	4
1.4. Sur'da İlan Edilen Sokağa Çıkma Yasasına İlişkin Bilgiler	5
1.5. Özet	6
2. BÖLÜM	6
2.1.Sur'un Sosyo-Demografik Yapısı ve Sokağa Çıkma Yasası Süreci	6
2.2. Mahalle Koşullarına İlişkin Gözlemler	8
2.2.1. Fiziksel Durum Ve Hijyen Koşulları	8
2.2.2.Barınma Ve Beslenme	9
2.2.3.Eğitim	10
2.2.4. Sağlık	11
2.3. Sokağa Çıkma Yasası, Çatışmalı Süreç ve Sonrasında Psiko-Sosyal Durum	12
2.3.1. Kadınlarda Görülen Psiko-Sosyal Durum	14
2.3.2. Çocuklarda Görülen Psiko-sosyal Durum	14
3. BÖLÜM	15
3.1.Görüşme Yapılan Bazı Kadınlardan Aktarımlar	15
4. BÖLÜM	23
4.1. Gözlem ve Tespitler	23

1.BÖLÜM

1.1. Giriş

Günümüze kadar yaşanmış bütün toplumsal olaylara (savaş, göç gibi) dayalı süreçlerde bu süreçlerin en büyük mağduriyetini maddi ve manevi en fazla kadın ve çocukların yaşadığı bilinmektedir. Bu durumun yeni bir örneği ise, güncel olarak bölge genelinde yaşanan olağanüstü hal durumu ve sokağa çıkma yasaklarının yaşandığı il ve ilçelerde yaşayan kadınlarla yapılan görüşme ve gözlemlerin sonucunda kadınların ve çocukların durumlarına ilişkin elde edilen verilerdir. Sur ilçesinde kadınlarla yapılan birebir görüşmelerde açığa çıkan durum; yasağın yaşandığı mahallelerde kalmış olsun ya da olmasın, etkilenme düzeyleri farklı olsa dahi hepsinin ciddi hak ihlallerine uğradıkları, kimi kadınların ve çocuklarının, insanın en temel hakkı olan yaşam hakkının dahi her an tehlike altında olduğu gözlemlenmiştir. Kadınların aktarımlarına dayalı olarak birçok çocuğun bu süreçte okula devam edemediği dolayısıyla eğitim haklarından yararlanamadıkları belirlenmiştir. Yine yasağın sürdüğü dönemde yaşlı, engelli, genç, çocuk fark etmeksizin bu bölgede yaşayan kadın ve çocukların sağlık hizmetlerine erişemediği, hamile olan kadınların düşük yapma tehlikesi geçirmesine rağmen yasaktan dolayı hastaneye gidemediği yapılan görüşmelerde açığa çıkmıştır.

Bu temelde, 28 Mart 2016 - 30 Mayıs 2016 tarihleri arasında, Sur Belediyesi, GABB'a bağlı üye belediyeler, Kayapınar Belediyesi, Bağlar Belediyesi, Yenişehir Belediyesi Kadın Politikaları Müdürlükleri ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadın Politikaları Daire Başkanlığı'nda çalışan sosyolog, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, öğretmen ve çocuk gelişimi uzmanlarından oluşan ekip ile Diyarbakır Kadın Akademisi Derneği ve Eğitim-Sen Diyarbakır 1 ve 2 No'lu Şubelerinin desteğiyle oluşan çalışma grupları tarafından Diyarbakır ili Sur ilçesinde sokağa çıkma yasakları sırasında ve sonrasında kadın ve çocuklarda yaşanan psiko-sosyal süreçlerin raporlanması amacıyla çalışma yürütülmüştür. Rapor, çatışmanın yaşandığı mahallelerde sokağa çıkma yasağı ve sonrasında kadınların ve kadınların aktarımı üzerinden çocukların etkilenme düzeylerini ve yaşanan hak ihlallerini içermektedir. Raporla elde edilen veriler Sur'un İskender Paşa, Nebi Cami, Melik Ahmet, Cami Kebir ve Ziya Gökalp mahallelerinde yapılan saha çalışması, birebir görüşme ve gözlem yöntemiyle elde edilmiştir. Görüşmeler esnasında kadınların kendi aktarımları not edilmiş, raporun içerisinde kadın ve çocukların yaşadıkları bazı özgün durumlar doğrudan aktarılmıştır.

Raporla geçen isimler karartılmıştır. Yakınlarının kaybeden kadınların aktarımları bilgileri dahilinde olduğu gibi yansıtılmış, raporda geçen görseller Sur Belediyesi basın biriminden alınmıştır.

1.2. Amaç

Diyarbakır'ın merkez Sur ilçesinde sokağa çıkma yasağına ve buna bağlı olarak gelişen çatışmalı sürece tanıklık eden, kısa süreli yer değişikliği yapıp tekrar ilçede yasağın olmadığı mahallelere dönen veya yasağın olduğu bölgeye yakın mahallelerde ikamet eden kadın ve çocukların kendi aktarımları üzerinden çatışmalar boyunca yaşadıklarını gözlemlemek, ihtiyaç tespitinde bulunmak, yaşanan hak ihlallerini raporlamak ve ortaya çıkarmak amaç olarak belirlenmiştir.

1.3. Kapsam ve Yöntem

Araştırma Diyarbakır ilinin Sur ilçesinde 103 gün aralıksız süren sokağa çıkma yasağından etkilenen ailelerden 1126'sına ulaşılarak 1002 kadınla birebir görüşülmüş, kadınların ve kadınların aktarımıyla çocukların etkilenme düzeyi yapılan görüşmeler ve gözlemler ile günlük olarak raporlandırılmıştır. Görüşmeler, sokağa çıkma yasağı ve çatışmaların yaşandığı Dabanoğlu, Fatih Paşa, Cevat Paşa, Savaş, Cemal Yılmaz ve Hasırlı mahallelerinden çıkıp Sur'un İskenderpaşa, Cami Nebi, Melik Ahmet, Ziya Gökalp, Cami Kebir mahalleleri ile Diyarbakır ilinin diğer ilçelerine zorunlu olarak göç eden ve ablukaların kısmen kaldırıldığı bölgelere geri dönen aileler ile gerçekleştirilmiştir.

Fotoğraf; sokağa çıkma yasağından sonra Sur sokaklarından genel bir görüntü.

1.4. Sur'da İlan Edilen Sokağa Çıkma Yasağına İlişkin Bilgiler

Diyarbakır ilinin merkez Sur ilçesinde Diyarbakır Valiliği tarafından altı kez sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Sur'un toplam on beş mahallesinin altısında (Cevat Paşa, Fatih Paşa, Dabanoğlu, Hasırlı, Cemal Yılmaz, Savaş Mahalleleri ve Gazi caddesi):

- 6-13 Eylül 2015 tarihleri arasında ilk sokağa çıkma yasağı,
- 10-13 Ekim 2015 tarihleri arasında ikinci sokağa çıkma yasağı,
- 28-29 Kasım 2015 tarihleri arasında üçüncü sokağa çıkma yasağı,
- 02 Aralık 2015 tarihinden itibaren ise aralıksız 103 gün devam eden dördüncü sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir.
- 9 Mart 2016 tarihinde çatışmalar bitmesine rağmen yasak henüz tümüyle kaldırılmamıştır. Yasağın 2 Aralık 2015 tarihinden itibaren sürekli olduğu altı mahallenin üçüne ait (Savaş, Dabanoğlu ve Fatih Paşa) 14 sokakta yasaklar 22 Mayıs 2016 tarihinde, 172 gün sonra yasak kaldırılmıştır. Geri kalan sokak ve mahallelerde ise raporun hazırlandığı tarih itibariyle yasaklar devam etmektedir.
- Altı mahallenin dışında, 27 Ocak - 03 Şubat 2016 tarihleri arasında Abdal Dede, Ali Paşa, Lale Bey, Süleyman Nazif, Ziya Gökalp, İskender Paşa ve Melik Ahmet mahallelerinde 8 gün süren sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir.

Fotoğraf; Sur ilçesinde bulunan tarihi Kurşunlu Camii'nin yasaktan sonraki görünümü

1.5. Özet

Diyarbakır Valiliği tarafından 6 kez ilan edilen sokağa çıkma yasaklarının sonuncusu Cevatpaşa, Fatihpaşa, Dabanoğlu, Hasırlı, Cemal Yılmaz ve Savaş mahallelerinde 2 Aralık 2015 tarihinde başlamıştır. Yasak, 103. günün sonunda Valilik tarafından Dabanoğlu, Savaş ve Fatih Paşa mahallelerinin bazı sokaklarında resmi olarak kaldırılmasına rağmen fiilen hala devam etmektedir. Bu süreçte kayda geçen bilgilere göre 10 kadın ve 7 çocuğun yaşamını yitirdiği kamuoyuna yansımıştır. Yasağın fiilen ve kısmi olarak resmen devam etmesinden kaynaklı çalışma belirli mahallelerde yürütülmüştür.

Yapılan ev ziyaretlerinde kadınların ve çocukların durumlarına ilişkin elde edilen veriler, sokağa çıkma yasağından dolayı yaşanan çatışmalı ortamın kısa ve uzun vadede başta kadın ve çocuklar olmak üzere bir bütün olarak toplumun tamamında psikolojik, ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan tahribatlara yol açtığını göstermektedir.

2. BÖLÜM

2.1.Sur'un Sosyo-Demografik Yapısı ve Sokağa Çıkma Yasağı Süreci

Sur İlçesi, Diyarbakır'ın dört merkez ilçesinden biri olup, Diyarbakır'ın en eski yerleşim merkezidir. İlçe, "Sur" adını ilçe merkezini çevreleyen Diyarbakır surlarından almıştır. İlçe zengin tarihi ve kültürel birikimi ile farklı uygarlıkların, medeniyetlerin yerleşim alanı ve merkezi olmuştur. Yaşanan çatışmalı süreçle birlikte; birçok aile kentin ve ilçenin başka alanlarına göç etmek zorunda kalmış, dolayısıyla demografik yapısı tamamen değişmiştir. Mevcut verilere göre göç eden aile sayısının 5497 olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Yaşanılan çatışmalı süreç öncesi Sur ilçesinin toplam nüfusu 117.698 olup bunun 59.619 kadın, 58.079'unu erkekler oluştururken nüfusun mahallelere dağılımı Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1: Sur İlçesi 2015 Nüfus Verileri (kaynak: TÜİK)

SUR İLÇESİ 2015 NÜFUS VERİLERİ	
MAHALLE	NÜFUS
Abdaldede	896
Ali Paşa	2985
Cami Kebir	1265
Cami Nebi	2437
Cemal Yılmaz	2104
Cevat Paşa	3256
Dabanoğlu	3075
Fatih Paşa	5153
Hasırlı	5696
İskender Paşa	6720
Lalebey	3000
Melik Ahmet	6793
Savaş	2409
Süleyman Nazif	514
Ziya Gökalp	3408
TOPLAM	49711

İlçenin sosyal yapısı, tarihi ve kültürel zenginliğinin etkileriyle şekillenmiş kendine has bir dokuya sahip olduğu bilinmektedir. Sürecin yarattığı yıkım ve tahribatlar, yaşanan göçle birlikte bu dokuyu bozmuş ve bunun zorluğunu yine kadın ve çocuklarda kendini daha ciddi hissettirdiği yapılan görüşmelerde belirtilmiş ve gözlemlenmiştir. Sur ilçesinin mimari dokusu; dar sokakları, birbirine yakın geniş avlulu, bahçeli ve iki katlı evlerin hakim olduğu bir yapıya sahiptir. Bu yapı tarihsel zenginliklerle bütünleşirken sosyal yapının şekillenmesinde de etkili olmuştur. Dolayısıyla klasik kentsel kimlikten farklı olarak birincil ilişkilerin hakim olduğu, komşuluk, arkadaşlık ve mahalle ilişkilerin çok gelişkin olduğu, duygudaşlığın olduğu kadınlarla yapılan görüşmelerde dile getirilmiştir. Kadınların büyük çoğunluğu, “*evimde bir şey eksik olduğunda komşuma gidebiliyordum, para olmasa dahi eksiklik yaşamıyordum, dolayısıyla yokluk duygusunu mahalleimde yaşamazdım.*” İfadelerin de bulunurken, bu ilişkilere duydukları özlemi ve bunun ellerinden alınmasının öfkesini yaşadıklarını aktarmışlardır.

Yaşanan abluka süreci ve sonrası Sur ilçesinin özgün yapısı ve yaşam şekli ile sosyal, ekonomik ve hayatın diğer alanlarında bir değişim yaratmıştır. İlçe kentin önemli ekonomi merkezi olması itibarıyla birçok insanın istihdam alanını da oluşturmaktaydı. Küçük el tezgahlarında, işletme ve hizmet sektöründe iş bulma imkanına sahip olan insanlar, bu olanaklarını kaybedince ciddi ekonomik sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Sur ilçesi aynı zamanda Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri ile UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer almaktadır. Ancak alan içinde Temmuz 2015'ten bu yana altı ayrı zamanda uygulanan sokağa çıkma yasakları ve çatışmalar sonucu ilçenin özgün tarihi dokusu ciddi anlamda zarar görmüştür. 21 Mart 2016 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla Sur içinde 6292 parsel için acele kamulaştırma kararı alınmıştır.

Bu bağlamda, 2 Aralık 2015 günü ilan edilen sokağa çıkma yasağı ve ardından şiddetlenen çatışmalar, bugün yedi bin yıllık tarihi geçmişiyle kentin kimliği olan Sur'da telafisi mümkün olmayan sosyal, kültürel ve mekânsal yıkımlara neden olmuştur.

2.2. Mahalle Koşullarına İlişkin Gözlemler

2.2.1. Fiziksel Durum Ve Hijyen Koşulları

Mahallelerde ikamet eden halkın temel ihtiyaçlara erişimi, ablukanın fiili olarak devam etmesi nedeniyle hala kısıtlıdır. Ev ziyaretleri sırasında kadınların yaptığı aktarımlar ve gözlemler doğrultusunda evlerin kapılarının kolluk kuvvetleri tarafından kırıldığı, yaşanan çatışmalardan dolayı evlerin birçoğuna kurşun isabet ettiği, pencerelerinin kırık olduğu tespit edilmiştir. Yasaklı mahallelerden göç eden kadınlarla yapılan görüşmelerde kadınların çoğunun günlük yaşamını kolaylaştıran eşyalarını yaşanan çatışmadan dolayı evlerinde bırakmak zorunda kaldıkları veya eşyalarını çıkarmaya çalışanların koşulların yetersizliği ve kolluk kuvvetlerinin zorluk çıkarmasından kaynaklı eşyalarının zarar gördüğü aktarılmıştır. Patlamalardan kaynaklı kanalizasyon sularının sokaklarda aktığı ve bu durumun sokakta zaman geçiren çocukların ve mahalle sakinlerinin sağlık durumunu tehdit ettiği görülmüştür. Aynı zamanda yasağın uzun zamanlara yayılmasından kaynaklı insanlarda tükenmişlik duygusu yarattığı gözlemlenmiştir. Yasak sürecinde ve sonrasında, altyapının çökmesi nedeniyle devam eden elektrik ve su kesintileri temel ihtiyaçların giderilmesine engel olduğu kadınlar tarafından aktarılmıştır.

Fotoğraf: Sur'da yasak sonrası kadın ve çocuklar evlerine dönerken...

2.2.2.Barınma Ve Beslenme

Sokağa çıkma yasaklarının başlamasıyla göçe zorlanan aileler Diyarbakır'ın Bağlar, Yenişehir, Kayapınar ilçelerine ve Sur'un yasaklı olmayan diğer mahallelerine yerleşmek zorunda kalmışlardır. Bu süreçte zorunlu göçe maruz kalan bazı aileler ise hastanelerin acil servislerinde, otellerde, akrabalarının yanında veya kalacak hiçbir yer bulamayıp parklarda bir şekilde yaşam sürmek zorunda kalmışlardır. Evlerini terk edip farklı ilçelere göç eden ailelerin kira ödemekte zorlandığı bu nedenle tekrar Sur ilçesine döndüğü tespit edilmiştir. Yasaklı mahallelerden göç eden ailelerden bazılarının akrabalarının yanına yerleşmesiyle hane nüfusunun arttığı ve zaten yetersiz olan fiziksel koşulların daha fazla zorlanmasından kaynaklı ailelerin mağduriyetinin arttığı aktarılmıştır.

Yapılan görüşmelerde kadınlar, ablukadan ve çatışmalar nedeniyle beslenme ihtiyaçlarını karşılamakta oldukça zorlandıklarını belirtmişlerdir. Özellikle yasağın sürdüğü mahallelerden çıkan kadınların aktarımları üzerine o dönemde kış için hazırladıkları yiyecekler dışında başka herhangi bir beslenme kaynağına ulaşamadıkları, kış için hazırladıkları stoklar tükendiğinde ise günlerce yiyecek bir şeylerinin olmadığı bilgisi elde edilmiştir.

Görüşme yapılan kadınların bu konuyla ilgili aktarımları şu şekilde olmuştur:

B.D.(Fatihpaşa Mah): “Biz iyiyiz. Sıkıntımız babam 65 yaşında. 20 yıl boyunca köyde gevjal (yengeç) gibi çalıştı, topraktan çamurdan kendine ev yaptı. 90’larda babamın gözünün yaşına bakmadan gözünün önünde 20 yıllık emeğini ateşe verdiler. Babam Sur’a göç etti, bizim evimiz çatışmalı bölgede kaldı. Hala evimiz yarım yamalaklı, mutfağımız küçüktü. Bu yıl babam mutfağımızı büyüttü. 20 yıl boyunca tamamlayamadığımız evimizi bu sefer de toparlar yıktılar. Babam 40 yıl boyunca bir evi olsun diye çalıştı, her seferinde yıktılar.”

F.G. (Hasırlı Mah): “O süreçte dışarı çıkmamız mümkün müydü? Nerde? Kalabalık bir aileyiz biz. Evdeki kışlık erzaklarla bir süre idare ettik. Onlarda bitince ekmek bile bulamadık. Dışarı çıkmak mümkün değildi. O yüzden uzun süre aç kaldık, hadi biz neyse de çocuklar çok zorlandı. Aç kaldıkları için ağlıyorlardı. Aslında biz evimizi bırakıp çıkmak istemiyorduk. Nasıl bıraktık ama artık çok zorlanıyorduk diye çıkmak zorunda kaldık.”

Fotoğraf: Yasaktan sonra bir evin mutfağı.

2.2.3.Eğitim

Diyarbakır Eğitim-Sen 1. Nolu Şubeden alınan verilere göre yasak sürecinde Sur ilçe merkezde yasaktan birinci dereceden etkilenen okul sayısı 15, öğrenci sayısı 7450 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca ev ziyaretlerinde yapılan görüşmelerde kadınlar, yasak sürecinde sokağa çıkamadıklarını ve bazı okulların kolluk kuvvetleri tarafından karargâh olarak kullanıldığı için çocuklarının okula devam edemediklerini ifade etmişlerdir. Kadınlar, çocukları zorunlu olarak Sur dışında başka ilçelerdeki okullara kaydedilmiş olsalar bile giriş çıkışlarda kolluk kuvvetleri tarafından yapılan aramalardan duyulan rahatsızlık ve

çatışmalardan duyulan tedirginlikten dolayı çocuklarını okula göndermek istememişlerdir. Ayrıca çocuklarının gittikleri yeni okula adaptasyon sorunu yaşadıklarını, belirsizlikten dolayı kaygı duyduklarını bu durumun çocuklarının eğitim durumunu olumsuz anlamda etkilediğini ifade etmişlerdir. Yapılan görüşmelerde 713 çocuğun bu nedenlerle okula gitmek istemediği veya okulu tamamen bıraktığı tespit edilmiştir.

Görüşme yapılan kadınların bu konuyla ilgili aktarımları şu şekildedir:

K.Y. (Dabanoğlu Mah.): “Oğlum büyük bir hevesle üniversiteye hazırlanıyordu, süreç böyle olunca iyi hazırlanamayan oğlumun sınavı kötü geçti. Bu nedenle psikolojisi alt üst oldu ciddi şekilde saldırganlaştı ne yapacağımı bilmiyorum çocuğum gözümün önünde eriyor.”

P.M.(Cevatpaşa mah.): “On beş yaşındaki oğlum, o süreçten sonra okulu bıraktı. Hem ben hem eşim çok çabaladık ama hiçbir şey elde edemedik. Çocuğum, “her şey anlamsız okula niye gideyim gitsem ne değişir.” diyor. Diğer çocuklarımda abilerinden mi etkilendiler bilmiyorum ama onlarda okula uyum sağlayamıyorlar.”

2.2.4. Sağlık

Kadınlarla yapılan birebir görüşmelerde hanelerde 186 kronik hasta ve 163 engelli birey olduğu tespit edilmiştir. Tedavileri devam eden hastaların tedavilerini yarım bırakmak zorunda kaldıkları, ilaç temininde zorlandıkları, zaman zaman ilaçlarına hiçbir şekilde ulaşamadıkları aktarılmıştır. Yasak sürecinde 218 kadının hamile olduğu, çatışma seslerinden, sağlık hizmetine erişememelerinden, yasak sonrasında gidip evlerinin durumunu görmelerinden kaynaklı kadınların 180'inin düşük yapma riskinin olduğu veya düşük yaptığı, bazılarının ise erken doğum yaptığı belirlenmiştir. Kadınların çocuklarına ilişkin aktarımında bu süreçte çocukların da sağlık haklarının ihlal edildiği, rutin yaşantılarının bozulmasından ve sürekli çatışma seslerine maruz kalmalarından dolayı ruh sağlıklarında bozulmalar meydana geldiği ifade edilmiştir.

Görüşme yapılan kadınların bu konuyla ilgili aktarımları şu şekilde olmuştur:

N.A. (Fatihpaşa Mah.): “Çatışmaların yoğunlaştığı bir gece kocam evde yoktu. Uyuyamadım, çocuklarımı da alıp bahçedeki kömürlüğe saklanmak istedim, o sırada camlardan birine mermi isabet etti. Çocuklarım o sesle bir anda sıçradılar. Küçük kızım kustu. Zorla kömürlüğe indik. Kömürlüğün ne kapısı vardı ne de hava alan bir yeri. Gece boyunca kızım orada kusmaya devam etti. Biz üstümüz başımız her yerimiz kusmuk içerisinde bir gün boyunca kocamın mahalleye gelip bizi almasını bekledik. O dönemde hamileydim stresten dolayı

sürekli kanamam oluyordu. Mahalleden çıktıktan sonra çocuklarım halen yataklarını ıslatıyorlar büyük oğlum konuşmıyor kekeliyor. Geçenlerde evi görmeye gittik Evimizin tamamen yandığını gördük. Tekrar kanamam başladı evi görmeye gittiğimizde. Ama kendimi kaybetmişim oradan yarısı yanık bir battaniye alıp hastaneye gitmişiz. Doktor düşük riskimin çok yüksek olduğunu söyledi. Eski evimize karşı duygusal bağım vardı. Şimdiki evde çok mutsuzum, ne çocuklarımla ilgilenebiliyorum ne de beslenmeme dikkat ediyorum. Sık sık çocuklarıma şiddet uyguluyorum.”

A.K. (Hasırlı Mah.): “O süreçte kızım baygınlık geçirmeye başladı. Bende astım hastasıyım ve biber gazından çok etkilendim bu nedenle şu an nefes darlığı çekiyorum. Çocuğum okuldan dönerken polislerin havaya ateş açması sonucu korkudan bayıldığını söyledi. Bu korkusu halen devam ediyor.”

G.Z.(Hasırlı Mah.): “Hasırlı mahallesinden çıktım. Yasak kalktıktan sonra evimi görmeye gittim ancak evimin çatışma sonrasında tamamen yıkıldığını gördüğüm anda bayıldım ve o esnada beyin kanaması geçirmişim, hastalık sonrasında birkaç kez ameliyat oldum ve sol gözüm görme yetisini kaybetti.”

2.3. Sokağa Çıkma Yasağı, Çatışmalı Süreç ve Sonrasında Psiko-Sosyal Durum

Çalışmalar sırasında görüşülen 1002 kadının 250’sinin çatışmaların olduğu Cevat Paşa, Fatih Paşa, Dabanoğlu, Hasırlı, Cemal Yılmaz ve Savaş Mahallelerinden çıktığı tespit edilmiştir. Çatışmaların yoğun yaşandığı bölgelerden çıkan veya bu mahallelere konum olarak yakın bölgelerde oturan kadınların ve çocukların etkilenme düzeyleri farklı olmuştur. Kadınların aktarımlarından, kadın ve aile bireylerinin bombardıman, silah ve siren seslerine yakinen maruz kalmış olmaları, yine evlerine kurşun veya havan topu isabet etmesi nedeniyle, çatışmalardan sonra bile hala en ufak bir seste irkilmelerine ve kaygılanmalarına, geceleri uyuyamamalarına, uyuyabildiklerinde kâbus görerek uyanmalarına, pencerelere yaklaşamamalarına, etraftan gelebilecek bir kurşundan korunabilmek amacıyla evlerin koridorlarında, banyolarında yaşamalarına neden olmuştur.

Bunlarla birlikte, kolluk kuvvetleri tarafından atılan biber gazlarının çatışmalara yakın olan mahallelerdeki halkı çok etkilediği, yapılan görüşmeler esnasında kadınlarca tarafımıza aktarılmıştır. Kadınlar, biber gazının etkisinden korunabilmek için kendi çabalarıyla çözümler ürettiklerini; pencerelerini açmadıklarını, penceresi olmayan odalara saklandıklarını ifade etmişlerdir. Aylarca ölüm korkusuyla yaşadıklarını, her an nereden geleceğini bilmedikleri bir

tehlikeyle yaşamak zorunda kaldıklarını, sürekli tetikte olduklarını, her an kendilerinin de evlerini boşaltmak zorunda kalabilecekleri kaygısı yaşadıklarını, bu nedenle ev eşyalarını taşınmaya hazır halde bir odada beklettiklerini, bu duygularla ve durumla baş etmekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Bununla birlikte yapılan görüşmelerde kadınlar; çatışmalı süreç içerisinde Sur esnafının kapalı olması ve ilçe dışına giriş-çıkışlardaki kontrol ve baskının yoğun olması nedeniyle temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çektiklerini, evde bulunan erkeklerle ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan görüşmelerde çalışan bireylerin çoğu; iş yerlerinin yasaklı bölgelerde kaldığını, bu nedenle yaklaşık beş aydır dükkânlarını açamadıklarını ya da çalıştıkları iş yerine gidemediklerini ifade etmişlerdir. Sur ilçesinin dışında bir işe sahip olan bireylerin ise işe gidemedikleri için işten çıkartıldıklarını; bu durumun kendilerinin maddi olarak daha da büyük bir sıkıntıya koyduğunu ifade etmişlerdir. Görüşülen birçok aile kendilerini dışarıya nazaran evde daha güvende hissettiklerini, dışarıya çıktıklarında kurşunların kendilerine isabet etmesinden çok korktuklarını; bu nedenle çok zor durumda kalmadıkça dışarıya çıkmadıklarını belirtmişlerdir. Dışarıya çıktıklarında geçmek zorunda oldukları kontrol noktalarından çok rahatsız olduklarını, orada bulunan görevlilerin elle arama yapıyor olmalarının kendilerini çok rahatsız ettiğini, görevlilerin bakışlarının, konuşmalarının taciz boyutunda olduğunu, kendilerini kendi yaşadıkları topraklara yabancı hissettirdiklerini, asıl sahibin onlar olduğu algısını var etmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Sur ilçesindeki yasaklı mahallelerde yaşayan ve çatışmaların gittikçe yoğunlaşmasıyla birlikte evlerinden göç etmek zorunda kalıp Sur'un başka mahallelerine taşınan kadınlarla yapılan görüşmelerde; kadınların birçok duyguyu bir arada yaşadığı gözlemlenmiştir. Göç etmek zorunda kalmış ailelerde gözlemlenen ilk duygu çoğunun evini terk etmek istemediği ve son dakikaya kadar evini terk etmemek için direndiğiydi. Fakat birçoğu, evine ya da evinin yakınına bir top veya kurşun isabet etmesi nedeniyle kendi hayatlarından çok çocuklarının hayatının tehlikeye düşebileceği korkusuyla evlerini terk etmek zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Görüşülen kadınlar; yaşadıkları panikten evlerini terk ederken yanlarına birkaç parça kıyafet dahi almanın akıllarına gelmediğini, evlerini olduğu gibi bırakarak terk ettiklerini belirtmişlerdir. Çoğu dünyaya gözlerini o mahallelerde açtıklarını, o evlerden çıkarken geçmişlerini, anılarını yani maddi manevi her şeylerini bırakmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun kadınlar, çocuklar ve diğer aile bireyleri için ciddi bir yıkıma sebep olduğu, insanların geçmişlerini kaybetmelerinin adeta bir hafıza kaybı yaşanmış duygusu yarattığı da gözlemlenmiştir.

Özellikle çatışmaların yoğun olduğu bölgelerde yaşayıp, evlerini terk etmek zorunda kalan kadınlar, yaşadıkları bu durumu kendi içlerinde sürekli sorguladıklarını; birçok soruyu sık sık düşünür olduklarını; fakat bir cevap bulamadıklarını, bu durumun kendilerini büyük bir belirsizliğe ve boşluğa ittiğini, geleceğe yönelik ciddi kaygılarının oluştuğunu ifade etmişlerdir. Kadınlar yaşanan tüm bu belirsizlik ve gelecek kaygılarının devam ediyor olması sebebiyle aile içerisinde her geçen gün kızgınlık ve öfke duygularının arttığını, bu duyguların aile içerisindeki ilişkileri olumsuz etkilediğini, hatta bazen şiddet boyutuna vardığını, durumdan özellikle kendilerinin ve çocuklarının etkilendiklerini belirtmişlerdir.

2.3.1. Kadınlarda Görülen Psiko-Sosyal Durum

Çatışma ortamında kalan, evleri taranan, evlerine bombalanan ve devlete bağlı özel güvenlik güçlerinin (JÖH- Jandarma Özel Harekat ve PÖH- Polis Özel Harekat) baskılarına maruz kaldığını ifade eden kadınlar; fizyolojik olarak menstürasyon (adet kanaması) düzensizlikleri, uyku bozuklukları, iştahsızlık ve buna bağlı olarak kilo kaybı yaşadıklarını, emziren kadınların süttten kesildiklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda somatik (ruhsal duruma bağlı olarak gelişen fiziksel ağrılar) belirtiler gözlemlenmiştir. Psikolojik olarak ise; akut stres bozukluğu belirtileri, depresyon belirtileri, herhangi bir dış uyarana karşı (halı sesi, yere düşen herhangi bir nesnenin sesi, havai fişek sesi, ambulans sesi, polis sireni) aşırı tepki, öfke kontrol problemleri, anksiyete, panik atak belirtileri, ölüm ve gelecek korkusunda artış, içe kapanma, güvensizlik duygusunun artması gibi durumlar kadınlar tarafından aktarılmış ve tarafımızca da gözlemlenmiştir. Kadınlar yalnızlık duygusu, komşularını özleme, hatırası olan eşyalara karşı özlem duygusu yaşadıklarını belirgin olarak ifade etmişlerdir. Yine görüşme yapılan kadınlar yasak kalktıktan sonra yakılıp yıkılan evlerini görememe düşüncesinin kendilerini öfkeliendirdiğini belirtmişlerdir. Aynı zamanda yoksulluk ve yoksunluktan kaynaklı çocuklarına karşı yetersizlik duygusu yaşadıklarını ve bu durumun kendilerinde ruhsal çöküntü yarattığını ifade etmişlerdir. Bahçeli ve avlulu evlerinden sonra apartman dairelerine göç eden kadınlar doğaya karşı bir özlem duyduklarını ve göç ettikleri yerlerde baskın olarak yaşadıkları duygunun yabancılik hissi olduğunu belirtmişlerdi.

2.3.2. Çocuklarda Görülen Psiko-sosyal Durum

Savaşlar, yasaklar ve çatışmalar gibi yaşam rutinini bozan süreçleri anlamlandırmada zorlanan çocuklarda birden fazla fiziksel ve ruhsal bozulmalar görülme ve bu bozuklukların ergenlik ve yetişkinlik dönemlerine değin devam etme riski oldukça fazladır. Sur ilçesinde 103 gün boyunca devam eden çatışmalı ortamda çocukların içerisinde bulunduğu ruh hali, davranış değişiklikleri ve fiziksel durumları, kadınların aktarımları ve ev ortamında yapılan uzun süreli

görüşmeler sırasındaki gözlemler üzerinden değerlendirilmiştir. Çatışmalar sırasında evlere isabet eden mermilerden, toplardan ve çatışma seslerinden korkan çocuklar ev içerisinde yerde sürünerek hareket etmiş veya evin en kuytu yerlerine saklanmışlardır. Çatışmalara tanıklık eden çocuklarda ve görüşme yapılan evlerdeki çocukların büyük bir çoğunluğunda saldırgan davranışlar, anksiyete, bazı fobilerin gelişmesi, küntleşme, içe çekilme, akranlarına ve kardeşlerine karşı tehlike içeren girişimler, aşırı uyarılmışlık gözlemlenmiştir. Aynı şekilde çocukların uyku düzensizlikleri ve bozuklukları (uykudan sıçrama, uykuda konuşma ve ağlama, uyurgezerlik, yalnız uyuyamama gibi), gece yatağını ıslatma, kekemelik, konuşma yetisinin kaybı, gelişimde ve motor becerilerde gerileme (yürüyememe, kalem kullanamama, bağımsız yemek yiyememe) olduğu aktarılmıştır. Beraberinde, çocukların yeme bozuklukları, iştahsızlık ve buna bağlı kilo kaybı yaşadığı ifade edilmiştir. Bunların dışında çocuklara dair alınan aktarımlarda çoğu çocuğun savaş oyunu oynadığı, şiddet tutumları geliştirdiği, siyasi lider rollerine büründükleri belirlenmiştir. Bu süreçte çocuklarda gelişen agresiflikten kaynaklı anne ile çocuk arasındaki iletişimin tamamen bozulduğunu, çocukların annelerine televizyonu, haberleri bile izletmediğini örnekleyerek aktarmışlardır. Kadınlar özellikle 14-18 yaş aralığındaki çocuklarının kontrol noktalarında kolluk kuvvetlerine bağlı polisler tarafından hırpalandıklarını, aşağılandıklarını, hakarete uğradıklarını ifade etmişlerdir.

3. BÖLÜM

3.1.Görüşme Yapılan Bazı Kadınlardan Aktarımlar

F.İ. (40 yaşında): *Evim Dabanoğlu mahallesindeydi orda kiracıydım bir gün polisler kapıyı çaldı benle kocam evdeydik polisler bize evden çıkın dedi. Ben niye çıkalım çıkıp nereye gideceğiz burası benim evim dedim. Polisler, çıkın kaymakamlığa gidin dediler. Ben niye kaymakamlığa gideyim burası benim evim sen gelmiş beni evimden ediyorsun birde adres gösteriyorsun kaymakamlığa git diyorsun ben çıkmıyorum hiçbir yere de gitmiyorum dedim. Sonra benden damın anahtarını istedi bende yok anahtar ev sahibinde ben kiracıyım anahtar falan yok bende bak ver yoksa kırarız dediler bende ne yaparsanız yapın dedim sinirlendim kapıyı kapattım. Sonra tedirgin oldum merakımdan dürbünde baktım polisler ellerinde silah, valizlerle yukarı çıktılar bir saat geçmeden kum torbalarıyla yukarı çıktılar ben kapıyı açtım merdivenlerden onlara baktım bir tane polis arkadaşına burası top atmak için mükemmel bir yer. Korktum eve girdim eşimle ne yapalım kalsak öleceğiz gitsek ne yapacağız diye. Kapı tekrar çalındı yine polisler siz daha çıkmadınız mı ben kızdım nereye gideceğim burası benim evim dedim onlar siz bilirsiniz biz size söylüyoruz günah bizden gitti. Baktık olacak gibi değil hiçbir şey almadan evden çıktık. Sonra düşünüyorum o kadar şoktayım ki yanıma birkaç parça kıyafet bile almayı akıl edememişim. Çıktık polisler yolda kimlik kontrolünü yaptılar annemin kızlık soyadını sordular bende nüfusta dayımın nüfusuna kayıtlı olduğum için nerden bileyim yengemin annesinin kızlık soyadını dedim. Yani orda da bir sürü keyfi muameleye maruz*

kaldık. Mahalleden çıkınca ne yapacağımı nereye gideceği mi bilmeden çıktım. Sonra kendimi annemin evinde buldum. Yıllardır sur da yaşıyorum sur dışında bir yerde mümkün değil yaşayamam o yüzden yine surda ev tuttum.

Seniha SÜRER'in kızı: Evimiz iki katlı avlulu kocaman bir evdi. Beş kardeşiz, diğerleri öğrenci. Ben annem babam kalıyorduk. Çatışmalar başladığında henüz yasaklar tam konulmamıştı. ben sabah evden çıktım işe gittim sonra akşam dönünce eve gitmeme izin vermediler ne yaptysak ne dediysek kar etmedi. Annemin rahatsızlığı nedeniyle babam da ilaç almaya çıkmış, o da bir daha girememiş. Biz sonra ablamlarda kalmaya başladık. Annem içerde kalmış biz bir türlü ulaşamıyoruz. İki üç hafta hiç haber alamadık daha sonra. Zaman zaman o telefon açıyor iyi olduğunu evde olduğunu söylüyor o kadar. Annem tam doksan üç gün içerde kaldı. Yasaklar gelmeden önce rahatsız olan komşumuz S.A. hamile ve tek olduğu için annemin yanına gelmiş. O süreç çok karışık çok zordu. Annemi merak ediyoruz ne durumda yaşıyor mu ne yiyip ne içiyor diye bir ses geldiğinde hemen telefona bakıyoruz kötü bir haber alır mıyız diye. Çatışmalar şiddetlendiğinde evimiz yas evi gibiydi sürekli tanıdık akrabalar ziyaret ediyordu. Başınız sağ olsun demezlerdi ama ha bire ağıtlar yakılıyor ağlamalar hiç eksik olmuyordu evimizde. Hatta bir ara annem telefon açtı babamla konuştu babam kendisine sordu vasiyetin nedir diye. O süreçte biz her gün Dicle - Fırat önünde gelip oturuyorduk gidip yetkililerle koridor açın oradaki siviller çıksın diye ama bir türlü cevap alamıyorduk. Babam karakola gidip benim eşim içerde bırakın siviller çıksın bunun için başvurmak istiyorum demiş ancak polis elindeki avukatların ailelere yaptığı başvuruyu çağrısını göstererek niye daha önce gelmedin bunlar mı seni gönderdi demiş. Yine iki kardeşimi iki defa ifadeye çağırdılar niye Dicle-Fırat'ın önünde oturuyorsunuz niye emniyette gelmiyorsunuz amacınız ne diye ifade almışlar. Tam doksan üç gün boyunca içerde kalan annemin ve orada kalan çıkamayan tanıdıkların durumu nedir acaba... Annem telefon açtığında çok mutlu oluyorduk ama en fazla iki dakika sürüyordu çünkü hemen arkasında top sesleri bomba sesleri mutluluğu kursağımızda bırakıyordu. O bombalar orada değil sanki bizim içimizde patlıyordu yüreğimiz parçalanıyordu. Annem çıkmadan bir hafta önce koridor açıldı ama herkesin çıkmasına izin verilmedi sadece yaralı olan Fatma anneyi çıkardılar Fatma annede sonradan duyduğumuz kadarıyla polislerin elinde zamanında Hastaneye götürülmediğinden öldü. Fatma anne 55 yaşındaydı. Fatma anne avluya su almak için çıkıyor ve orda kurşunların hedefi oluyor.

Biz sürekli yetkililerle görüştük koridor açılın diye. En son doksan üç gün sonunda koridor açıldı annem ve hamile olan komşumuz çıktı. Annem kolunda kurşun girip çıkmış, kulağında ve göğsünde sıyrıklar vardı. Anemi direk alıp sedyenin üzerinde uzun süre bekletiler çok kan kaybetti. Hastaneye ve oradan da cezaevine gönderdiler. Annemle görüştüğümüzde, ben iyiyim kızım orda bir sürü insan öldü gözümüzün önünde öldürülen insanlar oldu, dedi. Çok zordu suyun dışında hiçbir şey yoktu ama onlar umurumda değil orda insanlar öldürüldü. TEM'deki ifade sırasında bana sen teröristlere yemek yaptın sen onlara hizmet ettin gibi hakaretler, yanımdaki kadına bu teröristlerin çocuğumu sen onların çocuğuna mı bakıyorsun o.. diye küfür ettiklerini anlattı.

B.H. (45 yaşında): Ben Sur'da doğdum, Sur'da büyüdüm, Sur'da evlendim. Beni öldüreceklerini söyleseler bile Sur'un dışında yaşayamam biz mahallemizde evimizde mutlu huzurluyduk hiçbir sorun yoktu. Tanklarıyla toplarıyla gelip evimizi başımıza yıktı. Bizi

yerimizde yurdumuzdan evimizden attılar perişan ettiler. Suru kamulaştıracaklarını söylüyorlar biz ne olacağız bunca yıllık hatıralarımız ne olacak umurlarında değil böyle devleti ne yapayım böyle bir devleti altın tepside sunsalar yine istemem.

Rozerin Çukur'un annesi (53 yaşında): Rozerin meraklı bir çocuktu her şeyi araştırır ve sorardı. Bizim köyümüz Dicle'de 90'larda boşaltıldı. Son dönemlerde köye gittiğimizde oradaki yıkıntıları harabeleri görünce bize soruyordu, ama bununla da yetinmeyip gördüğü herkese bu köy niye böyle oldu niye yıkıldı diye sorardı. Biz köyde eskiden Ermenilerle iç içe yaşadık, bu ilişkileri sormuş ve araştırmış. Bunu yazmaya başlamıştı 5-6 sayfalık bir yazısı var yeni yeni bu araştırmalara başlamıştı ama katledilince yarıda kaldı. Benim çocuğumu katlettiler ben bunun hesabını nasıl devletten sorarım. Rozerin vurulduğu gün oradaydım, Dağ kapıdaydım. Saat tam 13.00'da oradaydım babasıyla. Yüreğim ordaydı, Sur'daydı saat tam 13.00 da sur da çok şiddetli, bir çatışma çıktı alevler havadaydı. Eşime bu neydi dedim, aynı anda yüreğim yandı. O anda yüreğimden bir şey koptu. Koşup eve geldik. Babasının telefonu çaldı. Babası telefonun açtı ve bağırdı. Ay Rozerin vurulmuş Rozerin vurulmuş diye çığlık attı. Koştuk televizyonu açtık alt yazı geçiyordu. Rozerin vurulmuş! İşte o zamandan beri kendimde değilim halen de kendimde değilim. Ne yaptığı ne ettiği nerelere gittiği bazı şeyleri unutuyorum. Sonradan hatırıma geliyor. Sırf öyle hayal ediyorum o önümde bende arkasında koşturuyorum. Ha buradan gidiyorduk ha oradan gidiyorduk bütün şehri geziyorduk. Hatırlamak istemiyorum. Hatırlamak istesem ben kafayı yerim. Diyorum ben kafayı yersem bunlar ne olacak(çocuklarını işaret ederek) iki çocuğum daha var.

Rozerin 17 yaşındaydı okulunu çok seviyordu çok başarılıydı. Hep başarı belgelerini getiriyordu. Tarihi yerleri çok seviyordu hep geziyordu ve araştırıyordu. Bir hafta önce üniversiteye gitti geldi. Dedi anne ben bölümümü seçtim psikolog olacağım dedi. Önce avukat olmak istiyordu. Sonra ben gidiyorum para karşılığında para alacağım belki haklıdır ama ben haksız yere cezalandırıyorum sonra vicdan azaba çekerim bunu yapmam dedi avukatlık yapmam dedi. Ben psikolog olacağım halka yardım etmek için. Dedi, ben toplumu istiyorum, böyle toplumun içinde oturayım onlara anlatayım onların dertlerini dinleyeyim dedi. Kızımı hayattan koparıp götürdüler. Ben bilmiyorum kim yaptı neden bize yaptılar bunu. Top tüfeklerini aldılar geldiler çocuklarımızı bizden kopardılar. Elimizi kolumuz bağlı hiç kimseye bir şey yapamıyoruz. Yine de diyoruz kardeşiz canımızı aldılar canımızı. Böyle kardeşlik mi olur halende barış istiyoruz. Onlar daimi bizi düşman gördüler biz hala onlara barışı istiyoruz biz onlara kardeşlik istiyoruz ama onlar geldiler bizi para karşılığında öldürdüler. Devlet Kürtlere hep böyle davrandı. 90'larda da hep bu vahşet vardı. Ben kendimde yaşadım ama bu kadar vahşice değildi. Kimse Sur' da devletin bu kadar vahşi gireceğini beklemiyordu. Biz de beklemiyorduk. Ben çocuğumu olaylara karışmasın diye dışarı bırakmıyordum ben kendim de katılmıyordum. Çünkü eylem yapan insanlar, gençler her gün öldürülüyordu. Halk sahip çıktı aslında Sur' a ama devlet herkesi vuruyordu. Sur'da olmasa da Cizre'de Nusaybin'de görüyorduk havadan bombalıyordu herkesi her yeri. 5 buçuk ay kızımın cenazesini almak için bekledik cenaze oradaydı biliyorduk oradan çıkanlar söylüyorlardı. Cenazelerin nereye defnettiklerini onlara soruyorduk. Aileler direnişteydi ama cenazeler içerideydi. Devlet cenazeleri kendilerinin çıkardığını söylüyor ama doğru değil. Sokakta evlerde olanları çıkardılar ama defnedilen cenazeleri biz çıkardık. Adres bildirimleri biz yaptık. En son Rozerin'le Ramazan'ın yerlerini söyledik. İçerdeki birçok cenazenin yerleri belli değil. Birçoğu molozların arasında kalmış. Rozerin'le Ramazan'ın cenazeleri alan geniş olduğu için tam açılmıştı. Bizi içeri götüren memur kendisi söyledi üç metre çukur açıldı ve

toprak atıldı üstüne diye. Ama hafriyat taşınmış yetkililer bize cenaze yok diyor. Söylediğiniz yerde bir şey yok diyorlar. Cumhuriyet başsavcısı tekrardan izin verince üç metre kadar kazıldı ve biz cenazemizi o şekilde alabildik. Rozerin basında çok işlendiği için zorlarına gidiyordu. Kocam o süreçte çok zorluk yaşadı bir sürü sıkıntı yaşadı sürekli o dönemde yaşadıklarını anlatıyor 'Cumhuriyet başsavcısı yardımcısı beni gördüğünde çok sinirleniyordu. Ben her defasında onun yanına gidiyordum. Çünkü başsavcı her zaman randevu vermiyordu yerinde olmuyordu. Ben mecbur yardımcısının yanına gidiyordum. Onun işini yapan başka adam olsa onlara gideceğim. Rozerin'le Ramazan'ın DNA örnekleri geldiği zaman Rozerin'inki açıklanmadı. Avukatla tek tek gittik katiplere sorduk eşleşme yok dedi. Ama oradaki cenazenin yüzde yüz Rozerin olduğunu biliyorduk. Teyit edilmişti aslında ama açıklamadılar. Savcı beni gördüğü zaman çık dışarı dedi orda avukata gösteriyor bak eşleşme çıkmamış dedi. O zaman Sümerpark'daki eylemde yanımıza gelen akademisyenlerden biri yanımıza gelmişti telefonunu vermişti. Ben onu aradım dedim senin İstanbul adli tıpta tanıdıkların var bir soruştur niye böyle Ramazan'ın ki açıklandı ama Rozerin'in açıklanmadı. Yarım saat sonra beni aradı amca dedi raporlar olumlu dedi savcılığı sıkıştırın. Savcılık yazı gönderiyor ailelere bilgi vermeyin diye. Katip bize kusura bakmayın bilgi veremiyoruz dedi. Ben savcılığın yanına gittim sonuç gelmiş ama siz bize söylemiyorsunuz dedim. Adam eşleşme tutmuyor dedi bilgisayarı açtı, sisteme yeni düşmüş dedi. Raporu bana verdi ben tarihine baktım ayın ikisinde çıkmış. Ramazanla aynı günde gelmiş. Avukatta yanımdaydı. Zaten o kapıları geçmek mümkün değil kâğıtları buruşturdum yukarı çıktım. Sinirlendim kapıları vurmaya başladım. Savcı karşıdan geliyordu yanında yardımcısıyla beraber bu beni görünce durdu polisler hemen beni tuttu ağzımı kapattı. Yardımcısı ağza alınmayacak küfürler ediyordu. Zaten ağzım kapalıydı bir şey diyemiyordum. Polisler beni aşağı getirdiler ve içeri aldılar. Ama bir memur gitti amca dedi arka kapıdan çık dedi. Çıktım ama aldığım yazıda cenazeyi acil defnedin yazıyordu. Yasal olarak cenaze morgda on beş gün sahiplenen olmazsa defnedilir ama sonuç açıklanmadan bu yazı çıkarılmış. Rozerin üzerinde ayrı bir muamele vardı. Ben dışarı çıktım ama benim daha içeride işim vardı daha cenazeyi defin kâğıdı alacağım ifadem alınacak. Ben gittim yazıda Yeniköy mezarlığında ayın ikisinde acil defnetme yazısı çıkmış ama daha o zaman geldim siz eşleşme tutmuyor dediniz. Nasıl oluyor. Memur savcılık yazmış bilmiyoruz. Memur cenaze defnedilmemiş hemen gidin dedi. Biz hemen Yeniköy mezarlığına gittik oradaki morg görevlisi bir kadın cenaze Yeniköy'e defnedileceğini söyledi ben cenazemi köye götüreceğim dedim. Polis cenazeyi vermek istemedi. Nereye götürüyorsun cenazeyi dediler köye götüreceğim dedim. Polisler bana cenazeyi götürürken konvoyu bayrak asılmasın cenazeye bayrak asılmasın dedi. Slogan atılmasın dedi. Ama ben kimseye karışmam dedim. Avukatım onlarla muhatap olma dedi''

Beni en çok üzen kızımın başarısıydı. Kızımın başarısını aldılar. Her şeyiyle güzeldi aklıyla güzeldi oturup kalkışıyla güzeldi kalemiyle güzeldi her şeyiyle güzeldi. Ama yok ettiler. Arayıp bulamıyorum kızımı birileri rapor etsin unutulmasın, hakkı alınmalı çocuklarımız öldü ama davaları ölmedi. Unutulmasın.”(bu süreç baba tarafından aktarılmıştır)

(annenin anlatımının devamı) Biz beş buçuk ay boyunca eylem yaptık oturma eylemi, yirmi gün açlık grevine girdik çocuklarımızın cenazesini almak için eylem yaptık. Ben sümerpark'taki o eylem zamanında polise insanlara bağırdım benim çocuğum sivildi, benim kızım bu şehrin bu mahallenin çocuğuydu diye. Benim çocuğum Sur'a giderken üzerinde okul forması vardı elinde kağıt kalem vardı ben bunu kanıtlarım siz niye öldürdünüz çocuğumu

elinde silah yoktu silah vardıysa getirin önüme kanıtlayın ben kanıtlayabiliyorum sizde kanıtlayın.

Mehmet DEMİREL'in annesi (35 yaşında): Mehmet on yedi yaşındaydı. Surdan gelen seslerden etkileniyordu. Sürekli konuşuyordum onunla bir gece yatağını damda yaptım gece ikiye kadar oturduk sonra ben yattım. Bir ara sıçradım uykudan. Gittim baktım Mehmet yatağında yoktu. Sabah on bir de haber geldi Mehmet sura gittiği gibi vurulmuş ve ölmüştü. Bir gün sonra haberi geldi bize. Çünkü devlet hareket eden her şeyi tarıyordu. Cenazesini almaya gittiğimizde üç dört gün bize vermediler. Biz partiye gittik orda birkaç kişi bize yardımcı oldu gittik cenazemizi aldık. Dört gün sonra alabildik. Araştırma hastanesine götürdük. Orada da bir gün tuttular. Cenazesini alana kadar beş altı gün geçti. Mehmet'in cenazesini kadınlar Sur'da bir yere bırakmışlardı. Biz gidip oradan aldık. Hani bu haktır. Bize bunu yaptı. Bu nasıl bir şeydi bize yaptı. Üç kızım dört oğlum var biri gitti üç oğlum kaldı. Bir kere gece saat on iki-bir gibiydi yedi polis bizim evimize baskın yaptı. Mehmet'in fotoğrafını almak istedi onların dokunmasına izin vermedim. Benim çocuğum ölmemeliydi. Bunu biliyorum bunu söylüyorum kalkıyorum oturuyorum yapanlara beddua ediyorum her şeyin sebebi onlar oldu. Bu durumdan sonra ne mutlu olabiliyoruz ne bir şey yapabiliyoruz. İnsanın evi başına yıkıldığında ne yapabilir ki. Yedi çocuğu bu tek göz evde yoksullukla açlıkla büyüttüm. Durumum yoktu yerim dar olduğu için yıllarca çocuklarımı kaynanamın evinde yatırdım. Mehmet benim çalışanımdı babasıyla birlikte işe gidip geliyordu. Onun ölümünden sonra babası Mehmet'le beraber gittiği inşaata gitmedi. Çünkü her yerde onu görüyorum dedi. Onun olmadığını görmek çok zoruma gidiyor dedi. Kocam inşaat işçisiydi bir inşaat işçisi ne yesin ne ailesine versin ki. Az mı sen evladına bak büyüt ama senden alsınlar. Bu hak mıdır? Biz çaremizi kaybettik umarım sebep olanlarda kaybeder. Bizim nasıl ki ciğerimiz yandı onların da yansın.

Cihat MORGÜL'ün annesi (42 yaşında): Göç ettiğimizde çatışmalı süreçte biz çıkmadık bina da biz tek kaldık sonra polisler bize dediler ki çıkacaksınız. Çok baskı olunca yanımıza hiçbir şey almadan çıkmak zorunda kaldık. Ben kocam ve 2 çocuğumla birlikte çıktık. Tam çıkarken sokak başında bir baktık cihat yanımızda yok. Ara sokakların birine girmiş. Biz dönüp aramak istedik ama polisler bize giriş yasak bir daha giremezsiniz dedi. Biz sonradan tekrar gidip çocuğumuzu aramak istedik ama yine izin vermediler. Biz hiçbir şey alamadan çıktık. Sonra yine burada ev tuttuk. Akrabalardan tanıdıklardan herkes bir şey getirdi. Evim eşya doldu. Bak evim eşya dolu eşya gider ev gider yine gelir ama bak oğlum yok can geri gelmiyor. Canımdan can gitti. Kayın babam benim karşımda oturuyordu. Sonradan gitmiş Sur'a bakmaya bina yıkılmış evimden hiçbir şey yok. İki çocuğum vardı birini katlettiler kızım daha küçük sürekli anne abim nerde ne oldu diyor gerçi o süreçte sürekli benimleydi her şeyi biliyordu ama yine de soruyordu. onun yanında ağlayamıyorum çocuğum kötü oluyor bende hissettirmemeye çalışıyorum ama elimde değil. Ben sura gidemiyorum çünkü her tarafta oğlumun hatırası var. Zamanla giderim belki. Çocuğumda uzun süre haber alamadım. Bir ara beni aradı dedi anne geleceğim. Aylarca haber alamadım. Televizyonu izleyemiyordum. Benim eşim oğlumun öldürüldüğünü öğrenmişti bana söylememişti. Kocam gündüz öğrenmişti. İnsan kaç yıllık eşini tanımaz mı tanır. Eve geldiğinde bir şey vardı belliydi. Ben kanepeden fırladım kalktım ağladım. Dedim valla cihada bir şey olmuş. Yemin içti bir şey yok dedi beni teselli etti. Eşim ne yapacağını bilmiyordu durup durup kalbim sıkıştı diyor. Bir ara hele kalk bana yemek hazırla dedi. Neyse kalktım hazırladım yemedi gene dedi kalbim sıkışıyor. En son gece on ikisinde biz haberleri izliyorduk zaten her gece yatana kadar

izliyorduk sabaha kadar televizyon izliyorduk. En son haberlere baktık dedi Cihat Morgül katledildi. Eşime kızdım kalk gidelim bir yerlere soralım eşim tamam sakin ol sabah olsun gideriz dedi. Sabah gittik partiye fotoğrafını da götürdüm hele doğru mu değil mi dedi doğrudur keşke O gün gideydi hiç geri dönmeyeydi. Oğlum 3 kez defnedildi. Bir kere Sur'da bir kere Antep'te bir kez de Yeniköy'de. Biz kan örneği vermeye gitmiştik 5 aile. Kanımız geç gitti geç gitmeseydi biz oğlumuzu hemen alırdık. Biz nisanın on beşinde hastaneye kan verdik TEM'de sorun çıktı. Tamam, biz kan verdik. Ama isimleri düzgün yazmamışlar biz tekrar TEM'e gittik düzelttik yani geç gitti. Nisanın on beşin de onlar morgdan almışlar kimse sahip çıkmamış diye kimsesizler mezarlığına gömmüşler biz o gün gittik oğlumuzu topraktan çıkarttık. Diyarbakır'a getirip Yeniköy'e defnettik.

L.H. (50 yaşında Hasırlı mah.): Bize sürekli ateş ediyorlardı. Biz çaresizdik 155'i aradık biz içerdeyiz gelin kurtarın bizi dedik. Onlar can güvenliğimiz yok gelemiyoruz dediler. Önce helikopterden ateş ediyorlardı sonra keskin nişancılar ateş ediyorlardı. Bir gün hemen karşı komşumun evine giderken kurşun önümden geçti kendimi yere attım atmasaydım vurulurdum. Hemen evimizin karşısında bulunan fırın, bir gün fırıncının oğlu dışardaki tahtaları toplamak için çıktı havadan gelen top parçalarıyla gözümüzün önünde öldürüldü. Biz çıkmak istemedik. Orda ölsem dahi çıkmam dedim. Evimi bırakamazdım ancak yukardan o kadar bomba yağdırdılar ki baktım olacak gibi değil 27. Günde çıkmak zorunda kaldım. Biz 3 ev toplam on üç kişi çıktık. Çıkarken duvarlardan avlulardan açılan oluklardan çıktık. Polisler ateş ediyordu biz beyaz bayrak açtık öyle çıktık. Çıkarken engelli bir oğlum tekerlekli sandalyenin üstünde olunca polisler ateş açtı. Durun onu getirmeyin dediler. Ben hemen üzerlerine atladım durun benim oğlum engelli dedim. Ayağa kaldırdılar raporuna baktılar öyle bıraktılar. Her tarafımızı aradılar. Kıyafetlerimizi didik didik ettiler. Kızımı ararken kızım huylanıyorum dedi bırakmadı. Kızım müsaade etmeyince zıpla dediler. Bizi o soğukta balıkçılar başında üç buçuk saat beklettiler. Şimdi çok pişmanım. Keşke çıkmasaydım. Evimi yerimi onlara bırakmasaydım. Belki bu kadar ölüm olmazdı. Ama ne yapayım iki tane engelli oğlum vardı, zordu. O seslerden çocuklarım korkuyor ağlıyordu. Sur içi benim canımdı. Ciğerimin ortasıydı. Sur olmasa ben neye yararım. Valla ölsem de Sur'umu onlara bırakmam.

A. A. (31 yaşında Hasırlı Mahallesi): Ben 155'i aradığımda ki sürekli arıyorduk, telefonu açan kişi bana dedi ki 'bayan tanktan toptan sesin anlaşılıyor.' Bende sinirlendim sizin attığınız tank top ben ne yapayım atmayın dedim. Telefondaki kişi içerde misiniz kaç kişiniz dedi bende evet içerdeyiz yüze yakın kişiyiz dedim, gelin bizi çıkarın dedim. Biz çıkarken duvardaki deliklerden çıktık. Çıkınca tuğlalar üzerimize sürülmüş kırmızı olmuştu. Polisler çıkışta bana üzerinde kan var yaralı mı taşıdın deyince ben kızdım. Üç çocuk anasıyım belki kirlenmiştir deyince polis bunu alın dedi. Beni Class otelin içine aldı. Makinaya koydu bir şey çıkmayınca öyle bıraktılar. O süreçte helikopter havadan keskin nişancılar yüksek yerlerden çoluk çocuk sivil demeden ateş ediyorlardı. Polis ile evimin arasında 50 metre kadar mesafe vardı. Rastgele ateş ediyorlardı. Baktım ölecez, çocuklarımı aldım on gün kömürlükte kaldım. Sur'da mahalleimde insanlık vardı, huzur vardı, kim neydi biliyorduk şimdi binada kimse kapımızı çalmıyor. 27 gün sonra baktım olmuyor çocuklarım ölecek dayanamadım çocuklarımın gözlerine bakınca içim yanıyordu baktım olacak gibi değil çıktım. Çocuklarım o kadar etkilenmiş ki 3 çocuğum da ikinci dönem boyunca öğretmenleriyle hiç konuşmamış, derse katılmamış. Hala bir ses geldiğinde ana biz ölecez ana diye bağıryorlar. Bir hafta önce evimi görmeye gittim, baktım evim yakılmış yıkılmış, dört odayla mutfakım kül olmuş.

Remziye TOSUN'UN Annesi (55 yaşında): *(Remziye Tosun Sur'da abluka altındaki mahalleden çıktıktan sonra iki buçuk yaşındaki kızıyla birlikte tutuklandı.)* Biz daha ağır yaşadık. Ha içeride ha sokakta üç buçuk ay boyunca ne yaşadığımızı Allah bilir. Çocuklar daha mağdur. Anne ya da baba dışarıda olsaydı bir umutları olurdu. Kızım çocuklarıyla Fatih Paşa'da bodrumda kaldı. Kızımın babası her yere başvurdu: valiliğe oradan emniyete oradan Sur çarşı karakoluna sevkettiler. Onlar bize beyaz bayrak açıp çıksınlar dedi. Remziye telefon açınca biz ona söyledik. O da; Fatma ananın durumu iyiydi çıktı ateş ettiler öyle öldü biz nasıl çikalım dedi. Silahlar durmuyordu ki çıksınlar. Çıktığında eve geleceğini sanıyorduk. Hiç tutuklanacağını düşünmedik. Hatta telefonda konuştuğumuzda espri yaptı akşam yemekte ne var dedi. Savcılığa götürüldüğünde lavaboya giderken kızımı gördüm üstüne atladım bir daha da göremedim. Benim ciğerim yandı. Yasak gelmeden önce ben kızımın evinde misafirdim. Çıktım doğum yapan akrabamın yanına gittim. İkinci zamanında kızım bana telefon açtı, anne sen çıktın, çatışmalar başladı biz içeride kaldık dedi. Torunlarımız yere ağıyorlar. Bazen bakıyorum annelerinin resmini almış anne neredesin neredesin diye ağıyorlar. Çocuklar birbirlerine sarılarak ağıyorlar ben her gün kahroluyorum. Ben o kadar çaresiz kalıyorum ki ölmedim ama ben her gün kahroluyorum ölüyorum. Çocukları bir ay boyunca okula gidemediler. Bir tanesi sınıfta kaldı diğeri okula gidiyor ama derse girmiyor. Okulun arka bahçesine gider oturur orada. Küçüğü okula gitmiyor gitmek istemiyor zorla gönderdik. Diğeri de iki buçuk yaşında annesiyle cezaevinde kalıyor. Remziye çocuklarına hem anaydı hem babaydı. Evde o çocuklara biri bir şey dese ben kızıyorum. Kızımın görüşüne gittiğimde çocuklara sarılıyor ağıyor sürekli.

S.A. (İskenderpaşa Mah.): “Bir sabah kalktığımızda mahallemizde, sokağımızda tanımadığımız sakallı kişilerin dolaştığını gördük. Aklımıza Suriye’de tecavüze uğrayan, başları kesilen insanlar geldi. Evimizden hiçbir eşya almadan üstümüzdeki kıyafetlerle evimizi terk ettik.”

A.A. (Camikebir Mah.): “Sur’un tılsımını bozdular. Surdaki yılan ve akrepler bizleri sokmazdı çünkü peygamberlerin duası Sur’un üzerinde, Sur’un bir çakıl taşına dokunmayacaklardı. Anılarımızı yaşantılarımızı harap ettiler. Çivi çakmaya kıyamadığımız evimizi harfiyat kamyonlarıyla Dicle Nehrine boşalttılar.”

T.E. (Melikahmet Mah.): “Evimiz Fatih Paşa Mahallesiindeydi. 65 yaşındayım. Çatışmalar başladığında iki çocuğumu mahalleden çıkardıktan sonra evimi bırakmak istemediğim için iki ay boyunca kendim gibi üç kadınla bir evin bodrum katında kaldım. Yiyecek ve su sıkıntısı yaşadık ama polisler hareket eden her şeyi hedef aldıkları için hiçbir koşulda dışarı çıkamadık. Üstelik tuvalet ihtiyacımızı bile kaldığımız yerde gidermek zorunda kaldık. Kaldığımız bodrumu mumla aydınlatmak zorundaydık. Ancak dışarıdan fark edilmemek için bodrumun kapısını kalın bir perdeyle örttük. Isınmak için herhangi bir şeyimiz yoktu, şeker hastası arkadaşımızın vücut ısısı yüksek olduğu için ona sarılarak ısındık. Bodrumdan çıktıktan sonra geceleri uyuyamadım, uykudan sıçrayarak çoğu zaman uyandım, sürekli o günleri düşünüp aynı kaygıyla yaşıyorum.”

F.Y. (Cami Nebi Mah.): “Son ana kadar da evimde kalmaya çalıştım. Polisler beni ve birkaç komşumu daha mahallenin bir yerinde topladılar. Bu sırada eşimin ve birkaç erkeğin ismini okudular, gözaltına alacaklarını söylediler o sırada eşim kaçarak mahalleye geri döndü. Ben çıkmak zorunda kaldım. 45 gün eşimden haber alamadım. Süreç devam ederken çatışmaların durduğu bir gün fırına ekmek almaya gittim komşumun kızı da benimle geldi. Tekrar silah sesleri duyduk komşunun kızı korkup eve doğru koşarken polisler tarafından vuruldu, sokakta yaralı halde bekletildi. Cenazesi sokakta kaldı, alamadık. Mahalleden çıktığımdan beri uyuyamıyorum, mahallemden çıktığım için vicdan azabı duyuyorum, çocuklarıma şiddet uyguluyorum.”

Ş.K. (İskenderpaşa Mah.): “Polisler bizim karşı dama mevzi kurdular. Çocuklarım balkona çıkınca onlara küfür ettiler. Birkaç defa balkonumuza gaz bombası attılar. Yatak odamıza fener tutuyorlar. Bunların hiçbiri önemli değil ama ben o öldürülen insanları aklımdan çıkaramıyorum. Yine de evde olmak evime bir şey olmaması diğer insanları düşününce beni vicdanen rahatsız hissettiriyor.”

Ş.D. (Melikahmet Mah.): “Evimize, apartmandaki bir sürü eve sürekli gaz bombaları atıyorlardı. Çocuklarım bu gazlardan dolayı sürekli kusuyorlardı. ”

E.Y. (Ziyagökalp Mah): “On iki yaşındaki oğlum stresten kaynaklı yüz felci geçirdi. Kendisinde uyku problemi baş gösterdi.”

R.D. (İskenderpaşa Mah.): “Süreç beni çok kötü etti hiç normal olamıyorum. Sürekli gerginim, altı aydır adet görmüyorum. Eşime karşı tavırlarım sertleşti. Dokuz yaşındaki oğlum altına kaçırıyor.”

Fotoğraf: Sur'da kadınlar..

4. BÖLÜM

4.1. Gözlem ve Tespitler

- Sur'un yasaklı mahallelerinde hayatını kaybeden insanların cenazelerinin alınmasına devlet tarafından izin verilmemiş ve olağan yas sürecinin yaşanmasına engel olunmuştur.
- Hem Sur ilçesinde hem de bölgenin genelinde yaşanan çatışmalı sürecin, sivil kayıplarının, zorunlu göçlerin kadınlar üzerinde yarattığı belirsizlik duygusunun kadınlarda gelecek kaygısını ortaya çıkardığı belirlenmiştir.
- Siyasi iktidarın savaşı sonlandıracak açıklamalardan ziyade çatışmaları devam ettirecek açıklamalarda bulunması kadınlarda ve ailelerinde her an yeni bir zorunlu göçe maruz kalacaklarına dair algının oluşmasına neden olmaktadır.
- Sokağa çıkma yasağının kalkmasına rağmen Sur ilçesine giriş çıkışlarda ilçe sakinlerinin kolluk kuvvetlerince maruz bırakıldıkları aramalar, hakaretler ve tacizler, sokaklarda özellikle geceleri ansızın çıkan özel güvenlik güçleri, kadınların kendilerini güvende hissetmemelerine neden olmaktadır.

Fotoğraf: Sur'da yıkımın yaşandığı bir sokak

- Çatışmaların yarattığı tahribatlar ve temel ihtiyaçlara erişimin kısıtlanmasının yanı sıra pek çok aile bireyinin işini kaybetmesi ailelerin yoksulluk ve yoksunluk derecesini arttırmıştır.
- Çatışmalı süreç boyunca okulların ve sağlık merkezlerinin kolluk kuvvetleri tarafından karargâha dönüştürülmesi binlerce çocuğun eğitimden geri kalmasına ve insanların sağlık hizmetlerine erişim hakkını engellediği belirlenmiştir.
- Bu süreçte kendi ilçesi dışındaki okullara kayıt yaptırmak zorunda kalan çocukların gittikleri okullarda adaptasyon sorunu yaşadığı ve çocukların okula devam etmek istemedikleri tespit edilmiştir.
- Tedavilerini devam ettirmesi gereken kadınların bu süreçte sağlık hizmetine erişemedikleri için sağlık durumlarının ağırlaştığı, tedavilerinin yarıda kaldığı, hamile kadınların düşük veya erken doğum yaptığı gözlemlenmiştir.
- Görüşmeler kadınlarla yapılmakla birlikte, kadınların bu süreçte kendi psikolojilerini ve iyileşme süreçlerini düzeltmeyi bir kenara öteleyerek, daha çok çocuklarını ve ailenin diğer üyelerinin psikolojilerini düzeltme çabası içerisinde oldukları gözlemlenmiştir.
- Göç etmek zorunda bırakılan ailelerin maddi yetersizlikten dolayı akrabalarının yanına taşınması veya birkaç ailenin birlikte ev kiralaması, aile yapılarının bozulmasına yol açmıştır.

Aynı zamanda aile bireylerinin bir kısmının evlerini boş bırakmamak için yasaklı bölgelere dönmesi ve bir kısmının ise dönemeyip başka yerlerde yaşamak zorunda kalması parçalanmış aile yapılarını ortaya çıkarmıştır.

Fotoğraf: Sur'da bir evin duvarında güvenlik güçerince yapılan yazılama: "JÖH burada, siz neredesiniz"

- Özellikle çatışmaların yoğun olduğu mahallelerden çıkan kadınlarda uzun süre o mahallelerde yaşamış olmanın verdiği aidiyet hissi ve Sur'un mahalle kültüründen dolayı insanların sosyal bağlarının güçlü oluşu aktarımlarda ifade edilmiştir. Kadınların mahallesine duyduğu özlemin arttığı ve mahallelere giriş yasak olsa dahi hemen her gün mahalleye girebilme umuduyla gidip mahalle girişlerinde bekledikleri gözlemlenmiştir.

- Çalışmalar sırasında az hasar gören evlerin tadilatının kısıtlı imkânlarla yapılmaya çalışıldığı görülmüştür. Çatışma sürecinde evlerinden çıkmak zorunda kalan kadınların çoğunun eşyalarını alamamış olduğu, kısıtlı koşullar altında çıkarılan eşyaların ise göç esnasında kullanılamaz hale geldiği gözlemlenmiş olup bu durumun kadınların günlük hayatını olumsuz etkilediği görülmüştür.

- Alan çalışması başlamadan yaklaşık olarak 2 ay önce evinde yemek yerken havan topunun isabet etmesi sonucu hayatını kaybeden 38 yaşındaki 3 çocuk annesi Melek Alpaydın'la aynı sokakta ikamet eden kadınlarla yapılan görüşmelerde, bu olayın tedirginliğini yaşadıklarını,

kendi evlerinde dahi kendilerini güvende hissetmediklerini ifade etmişlerdir ve olayın etkisinin hala devam ettiği gözlemlenmiştir.

- Çatışmalı mahallelerden göç ettirilen aileler göç sırasında yasağa uymadıkları gerekçesiyle para cezasına maruz bırakıldıklarını, ailenin bazı üyelerinin gözaltına alındığını aktarmışlardır.

-Görüşme yapılan birçok kadının aktarımından ve Sur ilçesinin sosyo-demografik yapısından hareketle ilçede ikamet eden ve zorunlu göçe maruz bırakılan ailelerin 90'lı yıllardaki köy yakılmaları ve boşaltılmaları döneminde zorla göç ettirilen aileler olduğu tespit edilmiştir.

- Çalışma devam ederken devletin Sur'un tamamı için almış olduğu kamulaştırma kararı hem çalışmamızın seyrini etkilemiş hem de görüşmeler esnasında Sur'dan çıkmak istemediğini beyan eden kadınların kaygı düzeyini arttırmıştır.

Fotoğraf: Sur'da yasak sonrası insanlar evlerine geri dönerken...